

Rapport från Naturguidning i Dyviks lövängar med DHR den 7 juni 2018

Martina Kiibus

Sju personer från DHR deltog på denna naturguidning. Två satt i rullstol, en åkte permobil och en gick med kryckor. Vi samlades på parkeringen vid entrén, där vi introducerade guidningen och dagen. På slätten ovanför parkeringen var det fullt av myskmadra, varav några var i blom. Myskmadra är ganska sällsynt och växer på mullrik jord i lundar. När man gnuggar på bladen känner man den lite söta kumarindoftan.

Så tog vi oss in i naturreservatet. Sträckan mellan entrén och eldstaden är rullstolsanpassad, men det finns en del partier som inte är helt lätta att ta sig fram på med rullstol. Men deltagarna hjälptes åt och vi gjorde många stopp på vägen och njöt av den fina naturen.

Innanför entrén var det gott om midsommarblomster. De lila blommorna fungerar som en slags reklamskylt för att locka till sig de pollinerande insekterna. Tittar man inne i blomman ser man att det är mörklila streck som leder mot det vita mittpartiet i blomman. Som en slags vägvisare som leder pollinatörerna rätt. Så fascinerande när man stannar upp och ser detaljerna! Visade en bild av en gammal hundralapp där baksidan pryds av en stor midsommarblomster i genomskärning som pollineras av en humla. På framsidan är det en bild av Linné.

Berättade om själva naturreservatet, att det inte är särskilt stort, men en av de få ängsmarker vi har i Stockholms län. Här finns både strandängar, torrängar och lövängar. När Dyviks gårds jordbruk lades ner på 1960-talet växte markerna snabbt igen. 20 år senare bildades arbetsgruppen Dyviks lövängar som började återskapa de gamla ängsmarkerna genom traditionell skötsel. Lövet i lövängarna utgörs framför allt av hassel och just där vi stod, var det flera fina hasselbuskar. Visade hur man kan känna igen dem och berättade om den lövtäkt som bedrevs för att dryga ut ängshöet. Från hasselbuskarna fick man också de värdefulla nötterna, som var och är så ekonomiskt intressanta att de inte ingår i allemansrätten.

Vi fortsatte till Södra strandängen. Här växer det några hamlade askar. Asken får sina blad sist på våren, eftersom de är frostkänsliga. Så när det är dags för lövtäkt är de fortfarande fräscha och blir ett fint tillskott till djurens vinterfoder. Inte minst i de gamla skärgårdsjordbruken var både hassel- och asklöv viktiga för att dryga ut ängshöet. För att få mer löv hamlade (toppbeskar) man askarna.

Berättade om hur strandängarna såg ut när Dyviksgruppen kom – helt igenvuxna med vass och älgört. På Stora strandängen var det en bård av ett hundratal alar. Då fanns det knappt 20 växtarter på de forna ängarna och nu har man hittat över 100 st. Just strandängar är tacksamma att restaurera, har det inte gått alltför lång tid så kan fröna ligga kvar i en fröbank och när väl vassen och älgörten var borta, fick de en chans att växa igen.

De blommor vi såg här var:

- Humleblomster, som också kallas mormors nattmössa eftersom de hänger ner från stjälken. Fast en deltagare kallade den för mormors glasögon! Och det här visar ju hur våra dialektala namn skiftar. Därav poängen med latinska namn som är samma oavsett var man befinner sig.
- Smörblomma, som ju är giftig, vilket är ett bra skydd mot betesdjur.
- Göksblomster – det var som ett rosa flor över strandängarna. En teori till namnet är spottstritens larver ofta syns på den med sitt skum. Som jag kallade för ormspott när jag var barn, men som tydligen också kallas för gökspott.
- Daggkåpa, vars vattendroppar förr ansågs magiska. Det latinska namnet är Alchemilla, dvs man trodde att man kunde göra guld av den.

Vi fortsatte ett stycke till och blickade ut över Dyviksmaren och Korpberget. Mar är ett gammalt ord för grund vik, som också finns i Rundmar och Sandemar. Här växer det en del vass längs stranden. Vass användes också i det gamla skärgårdsjordbruket som djurfoder och även takläggningmaterial. På norska och danska heter vass takrör. Förgätmigejen lyste blå på marken, berättade den lilla sagan om hur den fått sitt namn!

Så gick vi över bron till en gammal tall, som ju är ett karaktärsträd i skärgårdslandskapet. På tallen sitter en tallticka som indikerar att tallen är minst 100 år gammal, troligen betydligt äldre än så. Vid stranden står det gamla båthuset från 1700-talet som hör till Dyviks gård. Kom in på gårdens historia, att fisket varit huvudnäringen vilket är rätt typiskt för de magra markerna ju längre ut från kusten man kommer. Pratade också om Hemsöborna och den konflikt som finns mellan att fiska eller skjuta sjöfågel på skären kontra att stanna hemma och sköta jordbruket.

Jag gick ner till vattnet och plockade upp en tångruska blåstång och visade deltagarna. Den har fått sitt namn av dess flytblåsor och är en nyckelart i Östersjön. Många lever på tången och strömmingen lägger sin rom i blåstångsbältena. Till skillnad från våra ängsblommor får de inte hjälp av pollinatörer för att föröka sig. Istället släpper de iväg sina hon- respektive hanorgan på havet under fullmånenätter i juni och så möts de ute på havet. Troligen hänger det samman med tidvattnet och att de måste synkroniseras på något sätt för att det ska bli några nya blåstångar.

Här blåste det ganska rejält så vi fortsatte till en vacker torraka som är full av fina hål av vedlevande skalbaggar. Pratade om att trädet är dött men fullt av liv och att döda träd är en viktig del av livet i skogen. På marken växte det teveronika (som brukar kallas för mormors glasögon) och vårbrodd som deltagarna fick smaka på. Även ängssyrans syrliga blad fick de smaka på. Under en blommande hagtorn hittade vi darrgräs! Så otroligt fin med sina glänsande darrande hjärtformade småax.

Fortsatte in i hassellunden där marken är täckt av vitsippe- och liljekonvaljblad. Eftersom det blir ganska mörkt i en hassellund så gäller det att tåla skugga eller blomma före lövsprickningen (som vitsippa) om man ska trivas där. Vi tittade också på gräsen bergslok och

lundgröe, som är typiska för lundmiljöerna. Och en överblommad tandrot med sina karaktäristiska groddknoppar i bladveckan. Kom in på för- och nackdelar med sexuell kontra vegetativ förökning och att tandroten satsar på både och.

Lite längre fram växte en grovstammig ek. Det finns en hel del ekar i reservatet, ekar som är ljuskrävande är ju en del av ett öppet kulturlandskap där betande djur håller öppet runt dem. Vi kom också in på den snedstreckade ekstyltmalen som drabbar många av våra ekar nu. Det är ingen större fara för ekarna, men flockblommiga blommor som hundkäx lockar till sig parasitsteklar som går på malen, så det kan ju vara ett sätt att hålla dem i schack.

Vid eldstaden tog vi en fikapaus, en fantastisk buffé dukades upp! Med en lika fantastisk vy över Lillängen, maren och Korpberget. Ett knölsvanspar låg i vassen på andra sidan maren, gulsparven och bofinken sjöng och det var otroligt idylliskt. När vi suttit en stund berättade jag om Lillängen och ängar i allmänhet. Att ängsmarker är några av världens allra artrikaste miljöer. Alla blommor drar till sig pollinerande insekter och fåglar. Tyvärr finns det knappt några ängar kvar idag jämfört med tidigare. Prästkragarna började slå ut och på marken var det blått av jungfrulin. De lite finare blommorna heter inte Mormors glasögon eller nattmössa utan har mer religiösa namn. På engelska heter jungfrulin milkwort och på latin Polygala. Båda namnen kommer av att man ansåg att korna (och på sina håll också ammande kvinnor) fick bättre mjölkproduktion när de betade av jungfrulinet. Denna fina blomma är slätter- och betesgynnad och har minskat i takt med att våra ängs- och hagmarker försvinner.

Vi testade om det gick att fortsätta till Stora strandängen med permobil, men det var för trångt. De som satt i rullstol insåg på en gång att det inte skulle gå. Så jag gick dit med två av deltagarna som kunde gå, så att de fick se den fina ängen med all gökblomster och ängsull.

Vi vände tillbaka till de andra. Jag visade en rödklöver, som ju också hör hemma i kulturmarker. Början till slutet för ängsbruket var när man började odla klöver och andra vallväxter som djurfoder istället för att slå markerna med lie. Klöver har bakterier i sina rotknölar som fixerar kväve från luften och omvandlar den till näring och på så sätt bidrar till att göda markerna. Återigen blev det en referens till Hemsöborna, eftersom drängen Carlsson hade lärt sig att man skulle odla klöver just för att få mer näring till marken, vilket skärgårdskillarna skrattade åt.

Så tog vi oss tillbaka så sakteliga. När vi samlades på parkeringen igen visade jag en liten blodrot, en potentilla med fyra gula kronblad. Namnet kommer av att roten eller jordstammen blir röd när man skär i den. Läste också en liten strof om det vackra darrgräset ur Utkast till svenska växternas naturhistoria och Elsa Beskows text om den lilla käringtanden ur Blomsterfesten i täppan.

Dyviks lövängar är verkligen fint. Man behöver inte ta sig så långt och ändå få uppleva så mycket vacker natur. Och deltagarna var så nöjda med dagen och att få ha upplevt detta

vackra ställe. Och som sagt, det gick att ta sig fram med rullstol och permobil, men det vore bra om man kunde grusa om stigen och göra den något bredare på de allra smalaste ställena.